

კონსტანტინე ბრეზაკი

ჰერმენევტიკა და მხატვრული ტექსტის ინტერპრეტაცია

მეცლერის ფილოსოფიის ლექსიკონში (Metzler Philosophie Lexikon) ცნება *ჰერმენევტიკა* ამგვარადაა განმარტებული: „ჰერმენევტიკა (გერმ. Hermeneutik, ბერძ. hermeneia): ტექსტების ინტერპრეტაციის ხელოვნება, ფართო გაგებით, ნებისმიერი სახის აზრითი წარმონაქმნების გაგების ხელოვნება, ასევე თეორიული განაზრებანი გაგების მეთოდებისა და წინაპირობების შესახებ“ (მეცლერი 1996: 210).*

ამრიგად ირკვევა, რომ *ჰერმენევტიკა* ზოგადად არის გარკვეული საზრისის შემცველი მოცემულობების (Sinngelbilden) განმარტება-გაგების ხელოვნება, ხოლო კონკრეტულად – ტექსტების განმარტება-გაგების (ინტერპრეტაციის) ხელოვნებაა. შესაბამისად, განმარტება-გაგება ერთ დიალექტიკურ მთლიანობას ქმნის, რის საფუძველზეც წარმოიქმნება ე. წ. *ჰერმენევტიკული წრე* (Hermeneutischer Zirkel), ანუ *ჰერმენევტიკული სპირალი* (ფურცელაძე: 1998), რომლის უსასრულოდ გაფართოება იმთავითვეა დაშვებული: ე. ი., როდესაც განმარტებისა და გაგების შედეგად რაიმე ხდება გაგებული, ამის შემდგომ გაგებული საფუძველად ედება განმარტება-გაგების შემდგომ პროცესს და ასე დაუსრულებლად, ვიდრე არ მოხდება ტექსტის შინაგანი დაფარული პირველსაზრისის (*შინაგანი ლოგოსის*) საბოლოო წვდომა.

აქედან გამომდინარე, *ჰერმენევტიკა*, როგორც ტექსტების განმარტება-გაგების ხელოვნება და მეცნიერება, შეიმუშავებს განმარტება-გაგების უნივერსალურ მეთოდებს, რომლებიც ნებისმიერი ტიპის ტექსტის, და მათ შორის მხატვრული ტექსტის, ინტერპრეტაციის ამოცანებს გადაწყვეტდა.

ტექსტის ინტერპრეტაციის ამ უნივერსალური მეთოდების შემუშავება უკავშირდება გერმანელ თეოლოგს, ფილოსოფოსს, პასტორსა და პლატონის ფილოსოფიური მემკვიდრეობის გერმანულ ენაზე მთარგმნელს, გერმანული რომანტიზმის პირველი თაობის (იენის სკოლის) ერთ-ერთ მნიშვნელოვან წარმომადგენელს ფრიდრიხ შლაიერმახერს (1768-1834). მის მიერ ჩამოყალიბებული ჰერმენევტიკული კონცეფცია არის ტექსტის ინტერპრეტაციის უნივერსალური მეთოდების, ანუ *ჰერმენევტიკული მეთოდის* შექმნის ცდა, ხოლო თავად *ჰერმენევტიკული მეთოდი* – მხატვრული ტექსტების განმარტება-გაგების უცილობელი და შეუცვლელი მეთოდი.

თუმცა მხატვრული ტექსტების ინტერპრეტაცია ჯერ კიდევ ანტიკურ ხანაში იღებს სათავეს, რაც სტოელთა ფილოსოფიურ სკოლას უკავშირდება, როდესაც ამ სკოლის წარმომადგენლები შეუდგნენ ბერძნული მითების, ჰომეროსის „ილიადასა“ და „ოდისეას“ და ჰესიოდეს „თეოგონიის“ ალეგორიულ განმარტებას (გრონდინი 1991: 25).

* სტატიაში გერმანელ ავტორთა ციტატების თარგმანი სტატიის ავტორს ეკუთვნის.

მხატვრული ტექსტის ინტერპრეტაციის პროცესში სტოელები ურთიერთ-საგან განასხვავებდნენ წარმოთქმულ და შინაგან ლოგოსს (der ausgesprochene und innere Logos): პირველი არის გამოხატულება (Ausdruck), ანუ ტექსტის პირდაპირი აზრი (Literarsinn), ხოლო მეორე – ამ გამოხატულების შინაარსი, ანუ ქვეაზრი, დაფარული საზრისი (გრონდინი 1991: 25). შინაგანი ლოგოსი, ანუ, ტექსტის დაფარული საზრისი ცხადდება გარეგან ლოგოსში, ანუ ტექსტის პირდაპირ აზრში. შესაბამისად, შინაგანი ლოგოსის წვდომა და განმარტება ხდება ამ პირდაპირი აზრის, ანუ გამოხატულების გავლით: ე. ი. გამოხატულების განმარტება-გაგების გზით მივდივართ შინაგანი ლოგოსისაკენ. ასე მაგალითად, ჰომეროსის ოდისეას სიუჟეტური ხაზი, მასში ასახული ოდისეესის თავგადასავალი არის გარეგანი ლოგოსი, ანუ ტექსტის პირდაპირი აზრი, რომლის მიღმაც მოცემულია ტექსტის ჭეშმარიტი საზრისი. შესაბამისად, ტექსტის ეს გარეგნული მხარე პოეტიკისა და ესთეტიკის თვალსაზრისით უკვე წარმოადგენს გარკვეულ ტროპულ მოცემულობას – პოეტურ-მხატვრულ სიმბოლოს, ალეგორიას, ან მეტაფორას, რომელთა ინტერპრეტაციის საფუძველზეც ხდება მხატვრული ტექსტის დაფარული საზრისის (შინაგანი ლოგოსის) წვდომა.

ამგვარად, მხატვრული ტექსტის ინტერპრეტაცია გულისხმობს ურთიერთმიმართებას არსსა (Wesen) და გამოვლინებას (Erscheinung) შორის. ანუ, ტექსტში მოცემული შინაგანი დაფარული საზრისი არის არსი, ხოლო მისი გარეგანი მხარე, ანუ სიტყვასიტყვითი აზრი გამოვლინება. რამდენადაც ტექსტი a priori ენობრივი მოცემულობაა, ანუ რამდენადაც ტექსტი ენობრივი მოღვაწეობის წერილობითი გაცხადებაა (ე. ფურცელაძე), ტექსტის არსი, ანუ ტექსტის დაფარული საზრისი ცხადდება ენაში, იგი არის ტექსტში გადმოცემული ენა (die vertextete Sprache) (ლაიბფრიდი 1980: 59). აქ კი დგება შემდეგი პრობლემა: როგორ ცხადდება, როგორ ვლინდება არსი მხატვრული ტექსტის ენაში – სრული, აბსოლუტური სახით, თუ არასრულყოფილად? რამდენადაც ენა თავისი არათვითკმარი ბუნებიდან გამომდინარე სრულად, მთლიანად ვერ გადმოსცემს ტექსტის დაფარულ პირველსაზრისს, შინაგან ლოგოსს, ამდენად მხატვრულ ტექსტში წარმოთქმული, გამოხატული სიტყვის (გამოვლინება), ე. ი. პირდაპირი აზრის მიღმა ყოველთვის გვრჩება წარმოსათქმელი რამ (das Aussagende), ანუ ტექსტის შინაგანი, დაფარული საზრისი. აქ კი იკვეთება ჰერმენევტიკის საბოლოო მიზანი: მისი ამოცანაა მხატვრული ტექსტის სწორედ დაფარული საზრისის (შინაგანი ლოგოსის) განმარტება და გაგება.

ტექსტში არსის, ანუ ჭეშმარიტი აზრის წვდომა იყო მიზეზი იმისა, რომ სტოელები მითებს უკვე ალეგორიულად განმარტავდნენ (ალეგორეზა) (გრონდინი 1991: 30). მითების პირდაპირი აზრის, ანუ მათში ასახული ამბის განმარტებით და მათი გავლით სტოელები ცდილობდნენ ჩასწვდომოდნენ მითების დაფარულ საზრისს. ამ შემთხვევაში ხდებოდა თავად განსამარტი ტექსტის სპეციფიკის გათვალისწინება: მითში მოთხრობილ ამბებს თავისი ბუნებიდან გამომდინარე არალოგიკური, „აბსურდული“ ხასიათი აქვთ, მითში ასახულ სიუჟეტში დარღვეულია გონებისმიერი ლოგიკის კანონზომიერებანი. აქედან გამომდინარე, თუკი მითში ასახულ მოვლენებს პირდაპირი მნიშვნელობით გავიაზრებთ, მაშინ მოხდე-

ბა მითის სახისმეტყველებისათვის დამახასიათებელი ალოგიკურობის პირდაპირი აზრით გაგება, შედეგად კი მითის შინაგანი საზრისი განუმარტებელი და გაუგებარი დარჩება, ხოლო მითის შინაარსი სრულ უაზრობად მოგვეჩვენება (ფრ. შლაიერმახერის თანახმად კი *ჰერმენევტიკის* მიზანი ხომ სწორედ ამ გაუგებრობის თავიდან აცილებაა, რისი წინაპირობაც ტექსტის ჭეშმარიტი საზრისის წვდომაა (შლაიერმახერი 1999: 92). ამდენად, მითის შინაგანი თვისებაა იმგვარი, რომ საფუძველშივე გამორიცხულია მისი პირდაპირი აზრით ინტერპრეტაცია. მითის პირდაპირი აზრის მიღმა აუცილებლად იგულისხმება კონკრეტული დაფარული საზრისი. შესაბამისად, მითში *გადმოცემული*, *გამოხატული* სიტყვა, ანუ პირდაპირი აზრი (გარეგანი ლოგოსი) არ არის შინაგანი ლოგოსის თვითკმარი და სრულყოფილი *გადმოცემა*, იგი დაფარულ საზრისზე მხოლოდ მიაწინებს და წარმოადგენს მის სიმბოლოს, ნიშანს. ამიტომ, რამდენადაც მითი სიმბოლურ-ალეგორიული ბუნების სემიოტური მოცემულობაა, აქედან გამომდინარე მისი განმარტება მხოლოდ სიმბოლურ-ალეგორიული შეიძლება იყოს. ამიტომაც, ასეთი ტექსტების ალეგორიული ინტერპრეტაციისას აქცენტი გადატანილია გარეგანი ლოგოსის მიღმა მოცემულ შინაგან ლოგოსზე. ტექსტის ამგვარი ინტერპრეტაცია კი იძლევა შესაძლებლობას გადალახულ იქნას *პირდაპირი აზრის* (Literarsinn) შეზღუდულობა.

ტექსტის ინტერპრეტაციის პროცესში სტოელთა მიერ *შინაგანი და გარეგანი ლოგოსის* გამოყოფა და მათი ერთ დიალექტიკურ მთლიანობად მოაზრება, ანუ ტექსტის *ალეგორიული ინტერპრეტაციის* მეთოდი შემდგომ განვითარდა ბიბლიის ტექსტების ელინისტური და პატრისტიკის პერიოდის ეგზეგეტიკაში (გრონდინი 1991: 33).¹

ბიბლიის ტექსტების და კონკრეტულად ძველი აღთქმის ტექსტების ალეგორიული განმარტების წამოწყება *ფილონ ალექსანდრიელს* უკავშირდება (I ს. ქრ. წ.). ბიბლიის განმარტებისას ფილონი წამოაყენებს ამგვარ პოსტულატს: ავტორი (ამ შემთხვევაში უფალი) ყოველთვის ზრუნავს იმისათვის, რომ მისი ტექსტი *a priori* ალეგორიული იყოს. შესაბამისად, ამგვარი ტექსტი იმთავითვე ალეგორიულად უნდა იქნეს განმარტებულ-გაგებულ (გრონდინი 1991: 33). ანუ, ამ შემთხვევაში ეგზეგეტის ჰერმენევტიკული ამოცანაა ბიბლიის ტექსტში მოცემული პირდაპირი აზრის მიღმა მუდამ ეძიოს დაფარული საზრისი. ფილონის თანახმად, ბიბლიაში მოცემული *ობიექტური ნიშნები* (objektive Zeichen) ალეგორიულად უნდა განიმარტოს. ასე მაგალითად, შესაქმეში მოთხრობილია ცხოვრებისა და ცნობადის ხეზე (დაბ. 2, 9). ამ შემთხვევაში ეს ბიბლიური *ხე* ემპირიული ხის ანალოგი კი არ არის, არამედ კონკრეტული მისტიკური სემანტიკით დატვირთული შინაგანი ლოგოსის სიმბოლური ნიშანია; ანუ ეს ბიბლიური *ხე* სულაც არ არის *ხე*, არამედ ეს *ობიექტური ნიშანი* (ხე) რაღაც სხვაზე მიაწინებს, იგი ნიშანია ტრანსცენდენტურისა, ამ ნიშანს თავისი შინაგანი ლოგოსი აქვს (გრონდინი 1991: 33).

აქედან გამომდინარე, ფილონი ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ ბიბლიური ტექსტების ალეგორიული განმარტების აუცილებლობა თავად ამ ტექსტებშივეა მოცემული, რომ თავად ამ ტექსტების შინაარსი და მათი ალოგიკური ბუნება

იძლევა ამის საბაბს. ვინაიდან საღვთო გადმოცემანი ბიბლიის ტექსტის ენაში სრული სახით არ ცხადდება, არამედ ნაწილობრივ, ანარეკლის სახით, ვინაიდან ადამიანური ენა, რომლითაც ბიბლიის ტექსტი ოპერირებს, არასრულყოფილი, არათვითკმარი ოდენობაა, რომელსაც არ ძალუძს აბსოლუტურად დაითიოს საღვთო სიბრძნე, ამიტომაც ბიბლიის ტექსტების ენა თავისი ბუნებით სიმბოლურ-მეტაფორული ენაა. შესაბამისად, საღვთო გამოცხადება ბიბლიურ ტექსტებში იმთავითვე სიმბოლურ-ალეგორიულად გადმოიცემა, რაც *a priori* გამორიცხავს ასეთი ტიპის ტექსტების მხოლოდ პირდაპირი მნიშვნელობით განმარტებას.

ამგვარად, ფილონის თანახმად, ბიბლიის ტექსტებში მოცემული ობიექტური ნიშნები თავისი არსიდან გამომდინარე სრულყოფილად ვერ გადმოსცემენ, ვერ დაიტევენ ღვთაებრივ გამოცხადებათა არსს. ეს ნიშნები მხოლოდ მიაწინებენ საღვთო რეალობაზე. ამიტომაც, ეს ობიექტური ნიშნები მხოლოდ და მხოლოდ სიმბოლოებია და მათი განმარტებაც სიმბოლურ-ალეგორიული თუ იქნება.

ბიბლიის ალეგორიული განმარტების ფილონისეულ ხაზს აგრძელებს ადრექრისტიანული პერიოდის ღვთისმეტყველი *ორიგენე* (დაახლ. 185-254). *პრიაციპების* მეოთხე წიგნში ფილონზე დაყრდნობით ორიგენე აყალიბებს თავის ცნობილ სწავლებას საღვთო წერილის სამგვარი განმარტების შესახებ, ანუ საღვთო წერილის ტექსტებში სამმაგი საზრისის არსებობის შესახებ (გრონდინი 1991: 38). ორიგენემ სახარების ტექსტების სამგვარი განმარტების სწავლებას საფუძვლად დაუდო პლატონის ე. წ. *დონეთა თეორია* (Schichtentheorie), რომლის მიხედვითაც ტექსტის სამ დონეზე განმარტება, ანუ ინტერპრეტაციისას ტექსტში პირდაპირი და დაფარული საზრისების გამოყოფა შეესატყვისება ადამიანის არსის სამ შემადგენელ ნაწილს: *ხორცი* (Leib), *სამშენველი* (Seele), *სული* (Geist) (ზაიფერტი 1992: 18).

ორიგენე მიუთითებს, რომ განმმარტებელმა საღვთო წერილის ჭეშმარიტი აზრი თავის სულში უნდა ჩაიბეჭდოს (გრონდინი 1991: 38). ტექსტისადმი ამგვარ მიდგომაში კი იგულისხმება ინტერპრეტაციამდე თავად ტექსტის სპეციფიკის გააზრება. შემდგომ, ორიგენეს მიხედვით ეგზეგეტი სახარების ტექსტში ჯერ *ჰპოვებს სხეულებრივს* (körperlich), ანუ ტექსტის პირდაპირ აზრს (გარეგანი ლოგოსი), შემდეგ *მშენველიერს* (seelisch), ანუ ტექსტის მორალურ-ეთიკურ საზრისს, და ბოლოს *სულისძიერს* (spirituell, geistig), ანუ ტექსტის შინაგან ლოგოსს – ტრანსცენდენტურ ყოფიერებაზე საუბარს (გრონდინი 1991: 38).

ამგვარად ორიგენესათვის, და ზოგადად ბიბლიის ეგზეგეტიკისათვის, ტექსტის, ამ შემთხვევაში საღვთო ტექსტის, *განმარტება და გაგება* ამაღვდროულად სულიერი შემეცნების პრაქტიკაცაა. ახალი აღთქმის ტექსტის *სხეულებრივი* (körperlich), ანუ *სიტყვასიტყვითი განმარტება* (ამგვარ განმარტებას ორიგენე ასევე უწოდებს *ისტორიულს*, *სომატურს*) და მასში პირდაპირი მნიშვნელობის ძიება განკუთვნილია უბრალო ადამიანებისათვის. მართალია, ტექსტის ამ დონეზე განმარტება თავისი არსით დაბალი საფეხურის განმარტებაა, მაგრამ ორიგენე მას არ უგულებელყოფს, რადგან იგი ხომ მრავალთათვისაა განკუთვნილი, რომლებიც სახარების ტექსტის *სიტყვასიტყვითი განმარტების* საფუძველზე რწმენაში უნდა განმტკიცდნენ (გრონდინი 1991: 38).

ახალი აღთქმის ტექსტების *მშეინვიერი* (seelisch) განმარტება, ანუ ტექსტში უკვე არაპირდაპირი საზრისის, დაფარული საზრისის წვდომა განკუთვნილია მათთვის, რომელნიც უკვე განმტკიცებულნი არიან რწმენაში და რომელთა სულიერი შემეცნებასაც საღვთო წერილის სული განაღრმავებს, ანუ ამ შემთხვევაში საღვთო ტექსტის განმარტებისას ხდება ტექსტის მორალური იდეის წვდომა (გრონდინი 1991: 38).

მხოლოდ სრულქმნილთათვისაა „ღია“ საღვთო ტექსტების სპირიტუალური, *სულიერი საზრისი* (geistig), რომელიც ტექსტის პირდაპირი, სიტყვასიტყვითი აზრის (in Buchstaben) მიღმაა საგულებელი. საღვთო ტექსტების ამ სპირიტუალურ საზრისში ცხადდება სწორედ საღვთო სიბრძნის უმაღლესი მისტერიები (გრონდინი 1991: 39).

როგორც ითქვა, ორიგენესათვის ბიბლიური ტექსტების ინტერპრეტაცია ამავედროულად სულიერი შემეცნების პროცესია: როდესაც ინტერპრეტი ცდილობს ჩაწვდეს ობიექტური ნიშნის (გარეგანი ლოგოსის, პირდაპირი აზრის) მიღმა მიმაღულ შინაგან ლოგოსს, ე. ი. ტექსტის ჭეშმარიტ აზრს, ეს მხოლოდ მაშინაა შესაძლებელი, თუკი ეგზეგეტი სულიერი განვითარების იმ დონეზეა, რომლის საფუძველზეც მას შეუძლია ჩასწვდეს ტექსტში მოცემული ობიექტური ნიშნის (სიმბოლო, ალევგორია) შინაგან საზრისს. ამ პროცესში კი ეგზეგეტი ადის სულიერი განვითარების ახალ საფეხურზე.

ახლა ვნახოთ, ორიგენეს მიხედვით სამ სხვადასხვა დონეზე თუ როგორ შეიძლება განიმარტოს სახარების შემდეგი პასაჟი: „და მოახლოებულ იყო პასექი იგი ჰურიათაჲ, და აღვიდა იესო იერუსალიმად“ (იოანე, 2, 13).

1. სიტყვასიტყვითი (wörtlich, literar) განმარტება – საუბარია პასექის დღესასწაულზე.
2. მშეინვიერი (seelisch) განმარტება – იესო ქრისტე ვითარცა ტარიგი ღმრთისა.
3. სულიერი (geistig) განმარტება – ნეტართა პურობა ანგელოზებთან (ზაიფერტი 1992: 18).

სახარების ტექსტების სამ დონეზე განმარტების საფუძველზე ადრექრისტიანულ ეგზეგეტიკაში შემდგომ განვითარდა ახალი აღთქმის ტექსტების ოთხ დონეზე განმარტების პრაქტიკა, ანუ ამ ტექსტებში უკვე მოიძიებდნენ ოთხმაგ საზრისს. ბიბლიური ტექსტების ოთხ დონეზე განმარტება უკავშირდება იოანე კასიანეს სახელს (360-430/35) (ზაიფერტი, 1992: 19). იგი ერთი მხრივ გამოყოფს ამ ტექსტებში მოცემულ პირდაპირ აზრს, ხოლო მეორე მხრივ სამმაგ გადატანით აზრს. შესაბამისად, ერთი მხრივ გვაქვს ტექსტის სიტყვასიტყვითი, პირდაპირი ინტერპრეტაცია, ხოლო მეორე მხრივ – არასიტყვასიტყვითი, არაპირდაპირი განმარტებანი: *გადატანითი, მორალური, ალევანებითი* (ზაიფერტი 1992: 19).

აქედან გამომდინარე, ამ ოთხ დონეზე სახარებისეული ტექსტის შემდეგი ობიექტური ნიშნის, მაგ. ქალაქ იერუსალიმის, განმარტება იოანე კასიანეს მიხედვით ასეთ სურათს მოგვცემს:

1. იერუსალიმი – ქალაქი პალესტინაში (სიტყვასიტყვითი განმარტება);

2. იერუსალიმი – ეკლესია (ალეგორიული, გადატანითი განმარტება);
3. იერუსალიმი – განრიგებული (geordnet) სახელმწიფოს განსახიერება (მორალური განმარტება);
4. იერუსალიმი – მარადი ცხოვრების სიმბოლო (ალყვანებითი, ანუ სულიერი განმარტება) (ლაიბფრიდი 1980: 60).

* * *

ტექსტების ინტერპრეტაციის სწორედ ანტიკურ და ადრექრისტიანულ ტრადიციას ეყრდნობა ფრ. შლაიერმახერის უკვე მეცნიერულად გააზრებული ჰერმენევტიკული კონცეფცია. შლაიერმახერის კონცეფცია არის ტექსტების (და მათ შორის მხატვრული ტექსტების) ინტერპრეტაციის უნივერსალური მეთოდებისა და კრიტერიუმების შემუშავების პირველი ცდა, რომელითაც ნებისმიერი ტიპის ტექსტის განმარტება-გაგების ამოცანები უნდა გადაეწყვიტა.

ფრ. შლაიერმახერმა ტექსტის ინტერპრეტაციის პროცესში გამოყო ორ ასპექტი – ტექსტის გრამატიკული და ფსიქოლოგიური, ანუ ტექნიკური ინტერპრეტაცია: „ფსიქოლოგიური [ინტერპრეტაცია] არის უფრო მაღალი ოდენობა, თუკი ენას განვიხილავთ იმ საშუალებად, რომლის საფუძველზეც ცალკეული ადამიანი საკუთარ აზრებს გადმოსცემს. გრამატიკული [ინტერპრეტაცია] არის უფრო მაღალი ოდენობა, თუკი ენას განვიხილავთ იმ მოცემულობად, რომელიც თითოეულის აზროვნებას განაპირობებს. ამ ორმაგობიდან თავისთავად გამომდინარეობს სრულყოფილი თანაფარდობა“ (შლაიერმახერი 1999: 79).

ამგვარად, შლაიერმახერის მიხედვით, ავტორი როგორც ენობრივი არსი ტექსტის შექმნის პროცესში ოპერირებს ენობრივი სისტემის მიერ შემოთავაზებული საერთო, ზოგადი სტრუქტურებით, რაც ვლინდება ენის სემანტიკურ, სინტაგმატურ და პრაგმატულ დონეებზე. ტექსტის *გრამატიკულმა ინტერპრეტაციამ* ტექსტში ენის სწორედ ეს კანონზომიერებანი უნდა დაადგინოს. ამ დიმენსიათა ბადეში ყალიბდება ტექსტის *გარეგანი ლოგოსი*, ანუ ტექსტის ობიექტური საზრისი, პირდაპირი აზრი.

მაგრამ ავტორი როგორც ინდივიდუალური არსი ამავედროულად ცდილობს ტექსტის შექმნის პროცესში ენობრივი სტრუქტურების ისე გამოყენებას, სადაც გამოჩნდება მისი შემოქმედებითი ინდივიდუალობა, რაც ვლინდება ავტორის მსოფლხედვაში, სტილსა და სახისმეტყველებაში. ტექსტის ქმნის პროცესში ავტორი *გარდაიხატება*, ანუ თავის თავს ავლენს კონკრეტულ ისტორიულ რეალობაში, რის შედეგადაც ის ქმნის კონკრეტული საზრისის (შინაგანი ლოგოსი) შემცველ ტექსტს. ამიტომაც, სწორედ ავტორისეული ინდივიდუალობაა ტექსტში შინაგანი ლოგოსის, ანუ ტექსტის დაფარული საზრისის წარმოქმნის წინაპირობა. *ფსიქოლოგიური*, ანუ *ტექნიკური ინტერპრეტაციის* მიზანიც სწორედ ტექსტში ამ ავტორისეული ინდივიდუალობის, მისი ტროპული მეტყველების დადგენაა; ანუ, *ტექნიკურ-ფსიქოლოგიური ინტერპრეტაციის* მიზანია ტექსტის შინაგანი ლოგოსის, ტექსტის დაფარული საზრისის წვდომა, რომელიც ტექსტის პირდაპირი აზრის მიღმაა მოცემული. ხოლო ჰერმენევტიკულ პროცესში ტექსტის ინ-

ტერაპრეტაციის ეს ორი სახეობა *a priori* ერთდროულად ხორციელდება, ისინი დიალექტიკურ მთლიანობას ქმნიან და ურთიერთგამომდინარეობენ. შეიძლება ითქვას, რომ შლაიერმახერისეული *ტექნიკურ-ფსიქოლოგიური ინტერპრეტაცია* უახლოვდება სტოელთა, ალექსანდრიის სკოლისა და ეგზეგეტიკის *ალეგორიული ინტერპრეტაციის* მეთოდს, ტექსტის *ტექნიკურ-ფსიქოლოგიური ინტერპრეტაცია* ეს იგივე *ალეგორიული ინტერპრეტაცია*.²

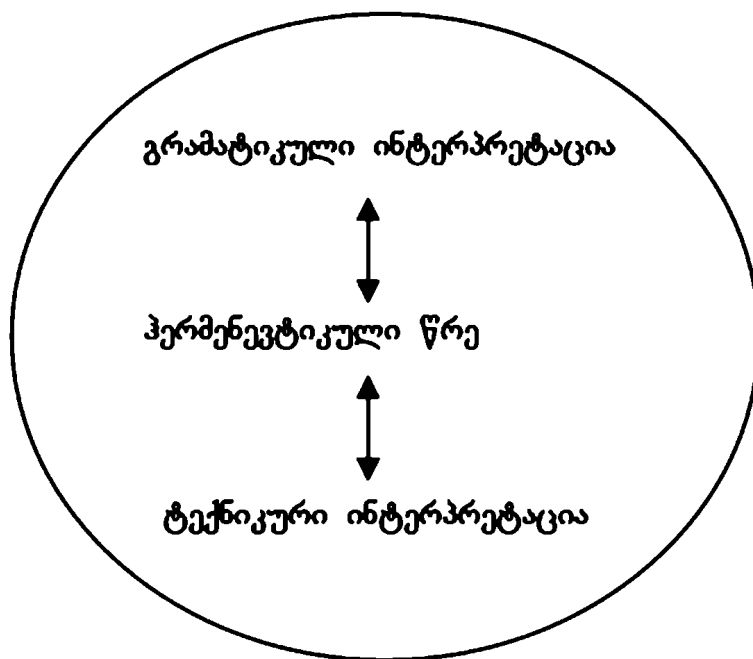
ფრ. შლაიერმახერის მიხედვით ტექსტის *გრამატიკული ინტერპრეტაცია* ეფუძნება *კომპარატიულ (შედარებით) მეთოდს* (Komparation), რომელიც ტექსტის ცალკეული ნაწილების – გრამატიკულ-ლექსიკური ერთეულების – ურთიერთთან შედარების საფუძველზე ადგენს ტექსტის ზედაპირულ შინაარსს, პირდაპირ აზრს, ტექსტის ფაბულარულ ხაზს. ტექსტის ეს ზედაპირული შინაარსი არის ენობრივი სისტემის გამოვლინება: „[ტექსტის] მოცემულ კონკრეტულ ადგილზე ყოველი ცალკეული სიტყვის საზრისი უნდა განისაზღვროს იმ სხვა სიტყვებთან თანაარსებობის („Zusammensein“) მიხედვით, რომლებიც მას გარემოიცავენ. [...] გრამატიკული განმარტება („grammatische Auslegung“) ნაწარმოების მთლიანობას განიხილავს ენობრივი კონსტრუქციის თვალსაზრისით, სადაც კომპოზიციის საფუძველებს შეერთებათა კონსტრუქციები ქმნიან“ (შლაიერმახერი 1999: 116, 167).

ტექნიკურ-ფსიქოლოგიური ინტერპრეტაცია იყენებს *დივინატორულ მეთოდს* (Divination – *ამოცნობა*, Erraten), რაც გულისხმობს ტექსტის აგებულებაში „თავის თავის ჩასმას“, ტექსტის *ზოგად მიმოხილვას* („die allgemeine Übersicht“, შლაიერმახერი 1999: 167), ანუ იმ შემეცნებულის *ამოცნობას* (Erraten) (მ. ჰაიდეგერის თანახმად – *ადგილის მიჩენა*, Erörtern), რომელიც ჩადებულია ტექსტის მთლიანი კომპოზიციის ბირთვში. ამ შემთხვევაში ხდება ტექსტის ცენტრალური საზრისის, პირველსაზრისის ინტუიტიური წვდომა, რაც ინტერპრეტაციის პირველი ეტაპისთვისაა დამახასიათებელი. კომპარატიული და დივინატორული მეთოდები ტექსტის ინტერპრეტაციის პროცესში ურთიერთგამომდინარეობენ და სინთეზურ მთლიანობას ქმნიან (შლაიერმახერი 1999: 169): „მთელი ამ საქმიანობის (ე. ი. ტექსტის ინტერპრეტაციის – კ. ბ.) დასაწყისშივე მოცემულია ორი მეთოდი, დივინატორული და კომპარატიული, რომლებიც, ვინაიდან ისინი ურთიერთზე არიან მიმართული, ერთმანეთისაგან არ უნდა განვაცალკოთ. დივინატორული მეთოდი იმთავითვე სხვად გარდასახვის საფუძველზე („indem man sich selbst gleichsam in den andern verwandelt“) ცდილობს ინდივიდუალურის („das Individuelle“) უშუალოდ წვდომას. კომპარატიული მეთოდი განსაზღვრავს ზოგად მოცემულობას („Allgemeines“) როგორც გაგების საგანს და შემდეგ ამ ზოგადი მოცემულობიდან გამომდინარე მოიძიებს ცალკეულ მოცემულობებს („das Eigentümliche“), რომელთაც ადგენს სხვა ცალკეული მოცემულობების ურთიერთთან შედარების საფუძველზე“ (შლაიერმახერი 1999: 169).

ტექსტის *გრამატიკული* და *ტექნიკურ-ფსიქოლოგიური ინტერპრეტაციები*, შესაბამისად *დივინატორული* და *კომპარატიული მეთოდები*, იმპლიციტურად გულისხმობენ *ჰერმენევტიკულ წრეს*, ანუ ინტერპრეტაციის პროცესს *მთელიდან ნაწილისაკენ*, და პირიქით, *ნაწილიდან მთელისაკენ*. აქ გვაქვს ტექსტის დაფარუ-

ლი პირველსაზრისისა (მთელი) და მისი ქვესაზრისების (ნაწილი) გამუდმებული დივინაცია (ამოცნობა, Erraten) და კომპარაცია (შედარება, Vergleichen):

„პერმენეტიკული წრე წარმოიქმნება ტექსტის ეგზეგეზის წრიული მეთოდით. რომ გავიგოთ ტექსტი, ინტერპრეტმა უნდა განჭვრიტოს მთელი, ხოლო მთელის წვდომა ნაწილის გაგების საშუალებით ხორციელდება“ (მეცლერი 1996: 212).³

ამგვარად, თუკი პერმენეტიკული წრის მეთოდს მხატვრული ტექსტის ინტერპრეტაციისას გამოვიყენებთ, მაშინ პერმენეტიკა/ინტერპრეტმა ჯერ უნდა განჭვრიტოს მოცემული ტექსტის პირველსაზრისი (მთელი), ხოლო აქედან გამომდინარე შემდგომ დაადგინოს ქვესაზრისები (ნაწილები). ამ ქვესაზრისთა განმარტება გაგების შემდგომ პერმენეტიკ კვლავ უბრუნდება ტექსტის პირველსაზრისს. ამ პროცესში ტექსტის პირველსაზრისი თავდაპირველად დგინდება ინტუიტიურ დონეზე, ხოლო შემდგომ ეტაპზე, ნაწილების განმარტება-გაგების საფუძველზე (ინტელექტუალური ქმედება) ხდება მხატვრული ტექსტის პირველსაზრისის საბოლოო შემეცნება.

მხატვრულ ტექსტში როგორც პირველსაზრისი, ისე ქვესაზრისები კოდირებულია კონკრეტული სახისმეტყველებითი პოეტური სემიოტური ნიშნებით: ერთი მხრივ ტექსტში მოცემულია მთავარი, ცენტრალური სიმბოლო, ხოლო მეორე მხრივ – ქვესიმბოლოები. მხატვრული ტექსტის პირველსაზრისი და ქვესიმბოლოები ურთიერთგამომდინარეობენ და მათი განმარტება, რა თქმა უნდა, იმთავითვე მოქცეულია პერმენეტიკულ წრეში. ამგვარად, მხატვრული ტექსტის მთლიანი სახისმეტყველება მიაწოდებს ტექსტის დაფარულ საზრისზე. ასე მაგალითად, ნოვალისის რომან *ჰაინრიხ ფონ ოფტერდინგენის* პირველსაზრისი, ანუ მთელი (das Ganze), კოდირებულია ლურჯი ყვავილის პოეტურ სიმბოლოში, იგი არის ამ მხატვრული ტექსტის ცენტრალური სიმბოლო, ხოლო ქვესაზრისები, ანუ ნაწილი (das Einzelne), დაშიფრულია სხვა კონკრეტული ქვესიმბოლოებით. გოეთეს *ფაუსტის* პირველსაზრისი, მოცემულია მარადქალურის პოეტურ სახეში, რითაც იმპლიციტურად მთელი ტექსტია განმსჭვალული. ხოლო გრეთხენის, ელე-

ნესა და ღვთისმშობლის პოეტური სახეები წარმოადგენენ ამ *მთელის* (მარადქალურის) ქვესაზრისებს, ანუ *ნაწილებს*.

აღსანიშნავია, რომ მ. ჰაიდეგერი გერმანულ პოეტთა – ფრ. ჰოლდერლინი, შტეფან გეორგე, გეორგ თრაქლი – ლექსების განმარტებისას, რაც, ჩემი აზრით, არის მხატვრული ტექსტების ინტერპრეტაციის კლასიკა და ჰერმენევტიკის უმაღლესი გამოვლინება, სწორედ *ჰერმენევტიკული წრის* მეთოდს იყენებს (ჰაიდეგერი 1986: 37-82, 219-238): იგი ჯერ ადგენს ამ ავტორთა ტექსტებში მოცემულ პირველსაზრისს (ადგილი, *Ort*; *მხარე*, *Ortschaft*), და აქედან გამომდინარე, შემდგომ გამოყოფს ქვესაზრისებს (ადგილის მიჩენა, *Erörtern*) (ჰაიდეგერი 1986: 37, 77).

ჰერმენევტიკულ წრის მეთოდს თან ახლავს პრობლემა, თუ როგორ უნდა იქნას დადგენილი კონკრეტული ტექსტის *პირველსაზრისი* (*მთელი*). ამაში კი ჰერმენევტს ეხმარება დაგროვილი სახისმეტყველებითი ცოდნა და ჰერმენევტიკული გამოცდილება (ჰ. გ. გადამერის თანახმად – *წინარეგანსჯა* – *Vorurteil*, ანუ *წინარეცოდნა*). თავის მხრივ ტექსტის ჭეშმარიტი თაურსაზრისის დადგენა *გრამატიკული* და *ფსიქოლოგიურ-ტექნიკური ინტერპრეტაციების* სწორად წარმართვის შესაძლებლობის წინაპირობაა.

ჩემი აზრით, მხატვრულ ტექსტზე *წინარეცოდნის*, შლაიერმახერის მიხედვით, *მართებული ტოტალური ხედვის* („ein richtiger Totalblick“), *ზოგადი მიმოხილვის* („das allgemeine Übersicht“) (შლაიერმახერი 1999: 104, 167), შემუშავების უცილობელი წინაპირობაა იმ ისტორიული ფონის განსაზღვრა, რომლის წიაღშიც წარმოიქმნება ესა თუ ის კონკრეტული მხატვრული ტექსტი. ანუ, აქ ვგულისხმობ კონკრეტულ ისტორიულ ეპოქაში მოცემულ ეპოქალურ მოვლენას, ან იდეოლოგიას. ეს კი შეიძლება იყოს ესა თუ ის კონკრეტული რელიგიურ-ფილოსოფიური ან ესთეტიკური მოძღვრება, რაც ქმნის კიდეც ტექსტის წარმოქმნის იდეურ წანამძღვრებს. მხატვრულ ტექსტთან მიმართებაში ამ ისტორიულ ფონს ან, თუ გნებავთ, ისტორიულ გონს, სულს (*Geist*), შეგვიძლია ვუწოდოთ *ესთეტიკურ-იდეოლოგიური ზღვანაშენი*.

ჩემი აზრით, მხატვრული ტექსტის ინტერპრეტაციას საფუძვლად აუცილებლად უნდა დაედოს ისტორიზმის პრინციპი, რაც ჰერმენევტს საშუალებას მისცემს მართებული ორიენტაცია აიღოს ტექსტის ინტერპრეტაციისას და სწორად განსაზღვროს ტექსტის პირველსაზრისი (შინაგანი ლოგოსი).⁴

იმთავითვე ცხადია, რომ ესა თუ ის მხატვრული ტექსტი *a priori* იქმნება კონკრეტული ისტორიული ფონისა და გონის და მის მიერ შემოთავაზებული სააზროვნო სისტემების (რელიგია, ფილოსოფია) ან ეგზისტენციალური ხდომილების პირობებში. ავტორი, რომლის ცნობიერებაშიც და ქვეცნობიერშიც *a priori* აისახება ეპოქის ონტოლოგია, თავის ტექსტში ახორციელებს ამ სააზროვნო სისტემების გადააზრებას (მიღება-უკუგდება), რის შედეგადაც იქმნება სრულიად ახალი სააზროვნო სისტემა. ავტორი ამ შემთხვევაში გვევლინება ყოფიერების ჰერმენევტად, რომელიც თავის ტექსტში და ტექსტით ახორციელებს ყოფის ჰერმენევტიკას (ონტოლოგიური ჰერმენევტიკა). ამიტომ, მხატვრული ტექსტის ინტერპრეტაციას აუცილებლად წინ უნდა უძღოდეს ტექსტის შექმნის წანამ-

ძღვრების განსაზღვრა, რამდენადაც ესა თუ ის ტექსტი არ იქმნება ცარიელ ადგილზე, ტექსტი არ არის „საგანი თავისთავად“, არამედ მის წარმოქმნას წინ უძღვის კონკრეტული პერმენეტიკული და ონტოლოგიური გამოცდილება. ასე მაგალითად, ჰერმან ჰესეს *ტრამაღის მგელის* ისტორიული ფონი, ანუ *ესთეტიკურ-იდეოლოგიური* და *ონტოლოგიური ზედნაშენია* ერთი მხრივ I მსოფლიო ომი, მეორე მხრივ ნიცშეს *სიცოცხლის ფილოსოფია* და ფროიდ-იუნგის თეორიები ფსიქოლოგიაში. ხოლო ჰ. ჰესე შემდგომ თავისი სახისმეტყველებისა და პოეტური მეტყველების საფუძველზე რომანის ტექსტში ქმნის ყოფის საკუთარ, ავტორისეულ პერმენეტიკას, ქმნის ახალ ონტოლოგიას, ქმნის საკუთარ მსოფლხედვას. სწორედ აქ ვლინდება ავტორის ინდივიდუალობა, პიროვნულ-შემოქმედებითი მე და მისი მხატვრული ტექსტის უნიკალურობა, რამდენადაც ავტორი საკუთარი მხატვრული ტექსტის საშუალებით თავის თავს გამოყოფს და გამოაცალკევებს ისტორიული ფონისა და გონისაგან და ქმნის კონკრეტული ისტორიული მოცემულობისაგან განყენებულ ახალ ღირებულებას – მხატვრულ ტექსტს. ამგვარად, მხატვრული ტექსტი მართალია იქმნება კონკრეტულ ისტორიულ პირობებში და მისი ინსპირაციით, მაგრამ მხატვრული ტექსტი საბოლოო ჯამში ისტორიულ რეალობაზე მაღლა მდგომი ახალი რეალობაა.

ახლა კი ჩამოვთვლი იმ ხერხებსა და საშუალებებს, გადმოვცემ იმ აუცილებელ წინარეცოდნას (Vorurteil), პერმენეტიკულ გამოცდილებას, რაც საინტერპრეტაციო მხატვრული ტექსტის პირველსაზრისის, ანუ მთელის (das Ganze) განსაზღვრას უწყობს ხელს. ეს საშუალებანია:

1. სახისმეტყველებითი გადმოცემა (აქ ვგულისხმობ კაცობრიობის ისტორიის მანძილზე ჩამოყალიბებულ მითოლოგიურ და რელიგიურ სიმბოლოთა სისტემებს და საყოველთაოდ ცნობილ კონვენციონალურ სიმბოლიკებს (მაგ., მთის, მდინარის, ყვავილის, სარკის, მღვიმის სიმბოლიკა და სხვ.);
2. მხატვრულ ტექსტზე არსებული კრიტიკულ-მეცნიერული ლიტერატურა (დაგროვილი პერმენეტიკული ცოდნა);
3. ავტორის კომენტარები საკუთარ ტექსტზე (მაგ., თ. მანის ესსეები საკუთარ რომანებზე);
4. ავტორის პირადი წერილები, დღიურები;
5. ავტორის ლექციები ან საუბრები (მაგ., გოეთეს საუბრები ეკერმანთან);
6. მხატვრული ტექსტის სხვადასხვა ვარიანტები (მაგ. ნოვალისის *ღამის ჰიმნების* არსებული ორი ვარიანტი – ხელნაწერი და ბეჭდური ვარიანტები);
7. მხატვრული ტექსტის გეგმა (პარალიპომენა);
8. მხატვრული ტექსტის მაინსპირებელი წყაროები (პირადი ცხოვრებისეული გამოცდილება ან კონკრეტული ტექსტი: მაგ., ნოვალისის *ღამის ჰიმნებისათვის* ასეთი წყაროა ნოვალისის პირადი ცხოვრებისეული გამოცდილება – სატრფოს დაღუპვა, ხოლო გოეთეს *ფაუსტისათვის* მე-XVI საუკუნის ხალხურ თქმულებათა კრებული დოქტორ ფაუსტუსზე);
9. ავტორის ავტობიოგრაფიული თხზულება (მაგ., გოეთეს *პოეზია და სინამდვილე*, *Dichtung und Wahrheit*);

10. ავტორის თანამედროვეების გამონათქვამები ავტორის პიროვნებასა და მის თხზულებებზე.

ახლა განვიხილავ ჰერმენევტიკის ერთ-ერთ ცენტრალურ პრობლემას – „უკეთ გაგების“ („besser zu verstehen“) საკითხს. ტექსტის ინტერპრეტაციის თვალსაზრისით უკეთ გაგების დებულება ფრ. შლაიერმახერმა წამოაყენა, რომლის თანახმადაც ინტერპრეტმა/მკითხველმა იმაზე მეტი უნდა გაიგოს, ანუ იმაზე მეტი აზრი უნდა ამოიკითხოს ავტორის ტექსტიდან, ვიდრე თავად ავტორმა „ჩადო“ ტექსტში: „ჭეშმარიტი უნდა იყოს ის ფორმულა, რომლის თანახმადაც, სრულყოფილი განმარტება ავტორის უკეთ გაგებაა (ხაზი ჩემია – კ. ბ.), გაგება იმისა, რაც მას არ ჰქონდა გაცნობიერებული (შლაიერმახერი 1999: 323).

ჩვეულებრივ, ის უფრო მართებული იქნებოდა, რომ ტექსტის განმარტება-გაგებისას ინტერპრეტს სწორედ (და მხოლოდ და მხოლოდ) ავტორის ინტენცია შეეცნო და ტექსტში მოცემული ავტორისეული საზრისისათვის თავისი თვალთახედვა არ მოეხვია თავზე. ამდენად, უკეთ გაგება შეიცავს საფრთხეს, თავისებურ ჰერმენევტიკულ ცთუნებას, როდესაც ტექსტის ინტერპრეტაციისას ინტერპრეტმა შესაძლოა გამოიჩინოს ჰერმენევტიკული თვითნებობა და ავტორისეულ ტექსტს ზედმეტი საზრისები მიაწეროს. ეს რომ არ მოხდეს, ამიტომ ტექსტის უკეთ გაგების პროცესში აუცილებელია გარკვეული თვითრეგლამენტირება.

მაინც, რა უნდა გაიგოს ინტერპრეტმა ავტორზე უკეთ ტექსტის ინტერპრეტაციისას? ჩემი აზრით, ტექსტის უკეთ გაგების პრობლემის მართებულ გააზრებას უშუალოდ უკავშირდება ფრ. შლაიერმახერის მიერ შემოთავაზებული დივინაციის ცნება და დივინატორული მეთოდი, რომლის საფუძველზეც ხდება ტექსტის დაფარული საზრისის ამოცნობა (Erraten). აქ ჰერმენევტი ემყარება საკუთარ ინტუიტურ ჭკრეტას, რომლის ძალითაც ხება იმის წვდომა, რაც ავტორმა გაუცნობიერებლად, ქვეცნობიერად გადმოსცა ტექსტში. ანუ, მხატვრული ტექსტი, მით უმეტეს პოეტური მხატვრული ტექსტი – თუკი გავითვალისწინებთ ტექსტის შექმნის პროცესში მოქმედ ავტორისეულ სულიერ ძალებს, ერთი მხრივ მისი გონის (Geist) ცნობიერ (ინტელექტუალურ), ისე ქვეცნობიერ (ინტუიტურ-ჭკრეტით) ქმედებას – შედგება როგორც ცნობიერად, ისე არაცნობიერად თქმულისაგან. შლაიერმახერი თავის დებულებაში იმპლიციტურად სწორედ ამ წინასწარდაშვებას აკეთებს. ანუ, იგი წინასწარ უშვებს, რომ ტექსტში ავტორის მიერ რაღაც არის ცნობიერად, რაღაც – გაუცნობიერებლად თქმული და პოეტური სიმბოლოები და სახეები სწორედ ცნობიერი და არაცნობიერი პოეტური აქტის პროდუქტებია.

ინტერპრეტაციისას უკეთ გაგების პროცესი უპრველესყოვლისა სწორედ ამ ქვეცნობიერად თუ გაუცნობიერებლად თქმულისაგან არის მიმართული და დივინაცია-ამოცნობის ამოცანაა სწორედ ამ არაცნობიერის ამოცნობა და შემდგომ განმარტება-გაგება. სწორედ ამ გრემოებას უსვამს ხაზს ვ. დილთაი, როდესაც იგი მიუთითებდა მხატვრულ ტექსტში მოცემულ არაცნობიერად ქმნილზე (*das unbewusste Schaffen*) (ზაიფერტი 1992: 46).⁵

პ. გ. გადამერიც იზიარებს დებულებას, რომ შლაიერმახერთან უკეთ გაგება უპირველეს ყოვლისა გულისხმობს ავტორის მიერ ტექსტში გაუცნობიერებ-

ლად, არაცნობიერად თქმულის ამოცნობასა და განმარტება- გაგებას: „რასაც ეს ფორმულა (უკეთ გაგება – კ. ბ.) შლაიერმახერთან გულისხმობს ნათელია. იგი გაგების აქტს განიხილავს როგორც პროდუქციის რეკონსტრუქციის პროცესს, რამაც ზოგიერთი რამ ცნობიერი უნდა გახადოს, კერძოდ ის, რაც ავტორს შესაძლოა გაუცნობიერებელი დარჩენოდა. [...] უკეთესი გაგება, რაც ინტერპრეტს ავტორისაგან გამოარჩევს, გულისხმობს არა საგნების გაგებას, რაზეც ტექსტშია საუბარი, არამედ ტექსტის გაგებას, ე. ი. იმის გაგებას, რაც ავტორმა იგულისხმა და გადმოსცა. [...] არა რეფლექტირებადი თვითგანმარტება, არამედ ავტორის გაუცნობიერებელი აზრია („unbewusste Meinung“) ის, რაც გაგებულ უნდა იქნას. შლაიერმახერს თავისი პარადოქსული ფორმულით სხვა არაფრის თქმა არ სურდა“ (გადამერი 1987/1995: 196-197).

ამგვარად, ავტორი სწორედ იმით განსხვავდება ინტერპრეტისაგან, რომ იგი ქმნის პროცესში ამავედროულად კი არ განმარტავს საკუთარი ტექსტის საზრისს, იგი მას უპირველეს ყოვლისა არაცნობიერად და ცნობიერად ქმნის და გადმოსცემს. შესაბამისად, ტექსტის, *უკეთ გაგება* პირველ რიგში გულისხმობს ტექსტის სწორედ იმ დაფარული საზრისის წვდომას (გაგება-განმარტება), რაც ავტორმა არაცნობიერად გადმოსცა. ამ შემთხვევაში მიმდინარეობს ტექსტის *ტექნიკური*, ანუ *აღვევორიული ინტერპრეტაცია*. ხოლო ის პერმენეტიკული ბერკეტი, რომელიც ტექსტის მიმართ ინტერპრეტის პერმენეტიკულ თვითნებობას შეზღუდავს, არის ისტორიზმის პრინციპი: სწორედ ისტორიზმის პრინციპის საუბრეზე უნდა მოახდინოს ინტერპრეტმა/პერმენეტიკმა მხატვრული ტექსტების ინტერპრეტაციისას როგორც თვითრეგლამენტირება, ისე *უკეთ გაგების* სწორად წარმართვა (იხ. ზემოთ).⁶

საბოლოო ჯამში, ჩემი თვალთახედვით, მხატვრული ტექსტის ინტერპრეტაცია და ზოგადად პერმენეტიკული პროცესი შეგვიძლია ჩამოვაყალიბოთ შემდეგ სამმხრივ პერმენეტიკულ სქემაში:

გასაგები – გაგება – გაგებული

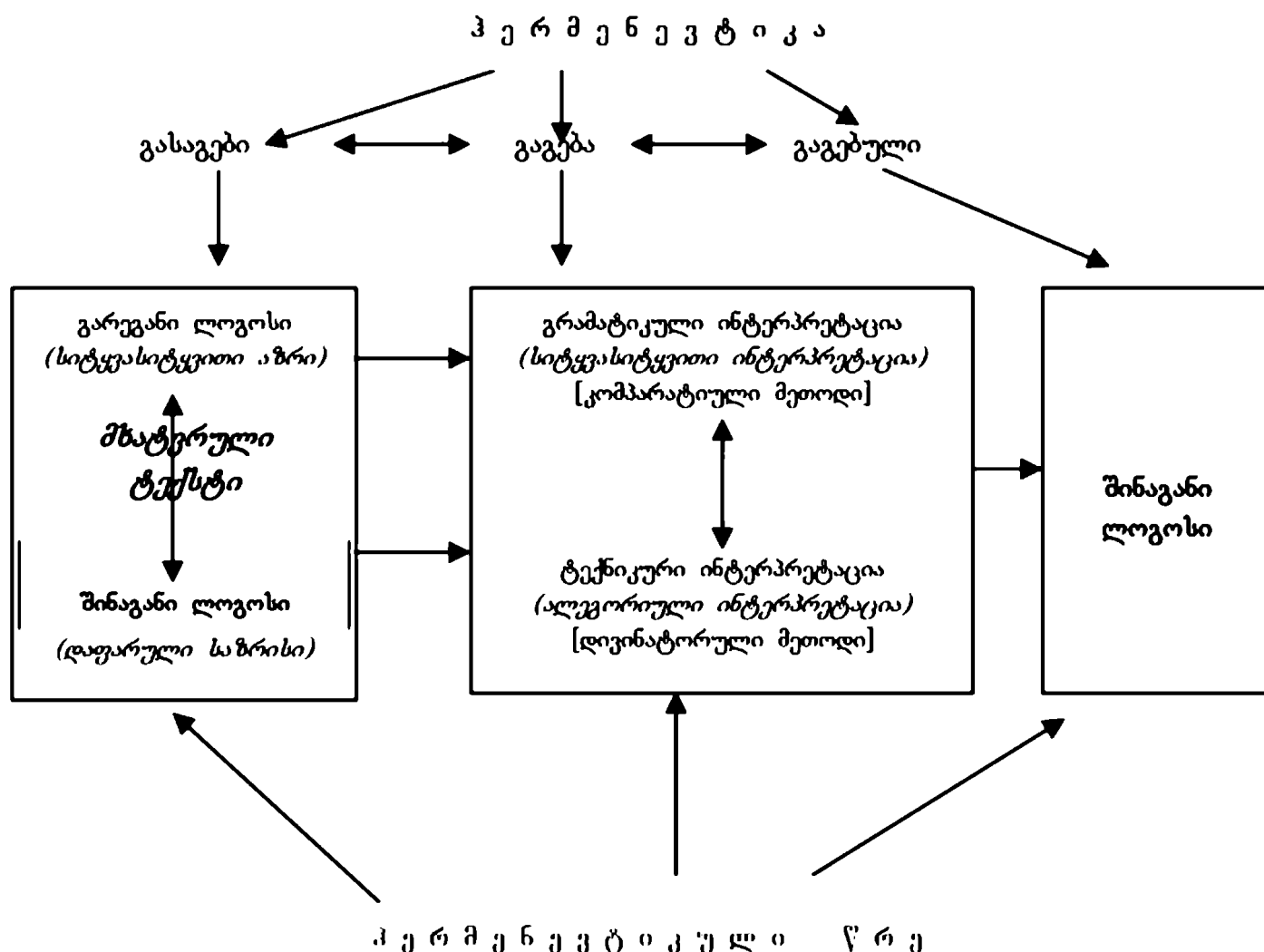
გასაგები გულისხმობს თავად მხატვრულ ტექსტს, რომელიც შედგება ორი ასპექტისაგან – *გარეგანი* და *შინაგანი ლოგოსისაგან*. *გარეგანი ლოგოსი* არის ტექსტის პირდაპირი საზრისი, ხოლო *შინაგანი ლოგოსი* – ტექსტის დაფარული პირველსაზრისი, ანუ ტექსტის ჭეშმარიტი აზრი.

გაგება გულისხმობს ტექსტის განმარტების პროცესს, რომელიც ეფუძნება *გრამატიკულ* და *ტექნიკურ ინტერპრეტაციებს*, და, შესაბამისად, *კომპარატიულ* და *დივინატორულ მეთოდებს*. *გრამატიკული ინტერპრეტაცია* *კომპარატიული მეთოდის* საფუძველზე ადგენს ტექსტის პირდაპირ აზრს, ტექსტის შიგნით ენის როგორც სისტემის მოქმედების კანონზომიერებებს (სინტაქტიკა, სემანტიკა, პრაგმატიკა). ხოლო *ტექნიკური ინტერპრეტაცია* *დივინატორული მეთოდის* საფუძველზე ადგენს ტექსტის დაფარულ საზრისს. ინტერპრეტაციის ეს ორი სახეობა, შესაბამისად *კომპარატიული* და *დივინატორული მეთოდები*, მხატვრული

ტექსტის ინტერპრეტაციის პროცესში ქმნიან დიალექტიკურ მთლიანობას და ურთიერთგამომდინარეობენ.

გაგებული არის ჰერმენევტიკის საბოლოო მიზანი, კერძოდ, მხატვრული ტექსტის შეცნობილი დაფარული პირველსაზრისი, ანუ ტექსტის ჭეშმარიტი აზრი.

თავის მხრივ ტექსტის გაგება-განმარტების პროცესი, შესაბამისად ზემოხსენებული სამმხრივი ჰერმენევტიკული სქემა, გულისხმობს ჰერმენევტიკული წრის მეთოდს, რომლის საფუძველზეც მხატვრული ტექსტის ინტერპრეტაცია ორმაგი მიმართულებით წარიმართება – მთელიდან ნაწილ(ებ)ისაკენ და ნაწილ(ებ)იდან მთელისაკენ. მთელი ამ შემთხვევაში გულისხმობს ტექსტის დაფარულ პირველსაზრისს, რომელიც მხატვრულ ტექსტში კოდირებულია ცენტრალური პოეტური სიმბოლოთი. ნაწილ(ებ)ი კი არის ტექსტის ქვესაზრისები, რომლებიც ტექსტში დაშიფრულია ქვესიმბოლოებით. ზოლო ზემოხსენებული სამმხრივი ჰერმენევტიკული სქემა იმპლიციტურად გულისხმობს ჰერმენევტიკულ წრეს:

შენიშვნები:

- 1 საინტერესოა, რომ პავლე მოციქული მორწმუნეებს მიანიშნებს, რომ სიტყვასიტყვითი, პირდაპირი აზრის („წიგნი“) გაველით ტექსტის „სულს“, ე. ი. სახარების ტექსტის დაფარულ ჭეშმარიტ საზრისს სწვდნენ:
„რომელმან იგი შემსლუბელ მეცნა მსახურებად ახლისა სჯულისა, არა წიგნისა, არამედ სულისა, რამეთუ წიგნი მოაკლინებს, ხოლო სული აცხოვრებს“ (2 კორ. 3, 6).
 ამგვარად, პავლე მოციქული ბიბლიის ტექსტში განასხვავებს პირდაპირ აზრს („წიგნი“) და ნაგულისხმევ აზრს, შინაგან ლოგოსს („სული“). შესაბამისად, ამგვარი ტიპის ტექსტის ინტერპრეტაცია მხოლოდ ალეგორიული უნდა იყოს. საღვთო ტექსტის ინტერპრეტაციისადმი მოციქულ პავლეს მიდგომა თავის მხრივ წარმოადგენს სულიერი შემეცნების პრაქტიკას. მოციქული მოგვიწოდებს სულამდე ამღლებას („მსახურებად სულისა“), ე. ი. მოგვიწოდებს საღვთო ტექსტებში მოცემული დაფარული საზრისის წვდომას, რაც ამავედროულად სულიერი განვითარების ახალ საფეხურზე ასვლის წინაპირობაა.
- 2 ასე მაგალითად, ტექნიკური და გრამატიკული ინტერპრეტაციების თვალსაზრისით გოეთეს „ფაუსტში“ ასახული ფაუსტისა და გრეთხენის ურთიერთტრფობა ერთი მხრივ შესაძლებელია გაგიაზროთ როგორც საყოფაცხოვრებო მიჯნურობის ისტორია (გრამატიკული ინტერპრეტაცია), ხოლო მეორე მხრივ, მათი ტრფობა შეიძლება განვიხილოთ როგორც შემეცნებელი სუბიექტისა და ტრანსცენდენტურობის ურთიერთმიმართების პოეტური სიმბოლო, ან როგორც ორი სამყაროსეული სტიქიის, მამაკაცურისა და ქალურის ურთიერთდაპირისპირების პოეტური სიმბოლო (ტექნიკური, ანუ ალეგორიული ინტერპრეტაცია). ამ ორი პერსონაჟის (ფაუსტისა და გრეთხენის) ურთიერთმიმართების პერმენენტული წრე „ფაუსტის“ ტექსტში (ტრაგედიის II ნაწილი) კიდევ უფრო ფართოვდება, ადის უფრო მაღალ ხარისხში და გადაიზრდება ერთი მხრივ ფაუსტისა და ელენეს სასიყვარულო ურთიერთმიმართებაში, რომლის საფუძველზეც ფაუსტი როგორც ინიციატი ადის ინიციაციის, შემეცნების ახალ საფეხურზე და იგი ხდება მარადქალურის, ანუ ტრანსცენდენტური რეალობის თანახმად. ამგვარად, გრამატიკული ინტერპრეტაციის მიხედვით გრეთხენი არის ფაუსტის მიწიერი სატრფო, ხოლო ტექნიკური (ალეგორიული) ინტერპრეტაციის მიხედვით – მარადქალურის პოეტური სიმბოლო.
- 3 პერმენენტული წრესა და ტექსტის ინტერპრეტაციისას პერმენენტული წრის მეთოდის გამოყენებაზე ასევე ფრ. შლაიერმახერი მიანიშნებს თავის ნაშრომში *პერმენენტულია და კრიტიკა*:
„(კალკულ) თხზულებაში ნაწილი („das Einzelne“) შესაძლებელია გაგებულ იქნას მთელიდან გამოშლინარე („aus dem Ganzen“). ამიტომაც აუცილებელია, რომ [ტექსტის] დაწერილობით განმარტებას წინ უძღოდეს მუდმივი, განუწყვეტელი კითხვა („kursorische Lesung“), რათა ასე მოვიპოოთ მოელზე წარმოდგენა. [...] ნაწილის სწორად გაგებას საფუძვლად უნდა ედოს მართებული მთლიანობრივი განჭვრეტა („ein richtiger Totalblick“).“ (შლაიერმახერი 1999: 97, 104).
- 4 ფრ. შლაიერმახერი ტექსტის ინტერპრეტაციას სწორედ ისტორიზმის პრინციპს უდებს საფუძვლად და ტექსტის ინტერპრეტაციამდე ტექსტის წარმოქმნის წინამძღვრების, *ზემოქმედების არეალის* („Wirkungskreis“) (შლაიერმახერი 1999: 170), ანუ ისტორიული ფონის განსაზღვრის მომხრეა. თუმცა იგი იქვე, და სრულიად სამართლიანად, ტექსტის ინტერპრეტაციისას ისტორიზმის პრინციპისა და, შესაბამისად, ტექსტის ისტორიული ინტერპრეტაციის აბსოლუტიზების წინააღმდეგია:
„ისტორიული ინტერპრეტაციის დებულება ახალი აღთქმის მწერლებისა და მათი ეპოქის ურთიერთკავშირის (Zusammenhang) შესახებ, მართებული დებულებაა. მაგრამ ის არამართებულია მაშინ, როდესაც უარყოფს ქრისტიანობას როგორც იდეათაშემოქმედ (Begriffsbildend) ახალ ძალას (ანუ, აქ სახარების ტექსტის თვითმყოფადობასა და უნიკალურობას – კ. ბ.) და ყველაფრის ახსნა უკვე არსებულიდან გამომდინარე სურს“ (შლაიერმახერი 1999: 85).
 აქ შლაიერმახერმა ცხადად უნენა, რომ პერმენენტული ტექსტის ინტერპრეტაციისას ისტორიზმის სკიდასა და ტექსტის ინდივიდუალობის ქარიბდას შორის უწევს გაველა: ანუ, ტექსტის სრულყოფილი ინტერპრეტაცია სწორედ ისაა, რომელშიც გათვალისწინებულია ისტორიზმის პრინციპიცა და ავტორისა და ტექსტის თვითმყოფადობა. აქ შლაიერმახერი, როგორც ჭეშმარიტი რომანტიკოსი, ავითარებს

რომანტიზმის დიალექტიკას, რაც ტექსტის ინტერპრეტაციის თვალსაზრისით გულისხმობს ამ ორი მოცემულობის – ისტორიზმის პრინციპისა და ავტორი-ტექსტის თვითმყოფადობის – სინთეზსა და ურთიერთგამომდინარეობას.

აღსანიშნავია, რომ ზოგიერთ სპეციალურ ლიტერატურაში (ვხედავ *კერძენევეტიკის* ინტერპრეტაციას სწორედ ისტორიზმის პრინციპი უღვეს საფუძვლად:

„კერძენევეტიკა: სწავლება ტექსტების განმარტებისა და გაგების ხელოვნების შესახებ, რომლებშიც ეპოქის უმნიშვნელოვანესი იდეოლოგიური ნორმებია კოდირებული“ („Hermeneutik: Kunstlehre des Verstehens und Auslegens von Texten, in denen die wichtigsten ideologischen Normen einer Zeit kodifiziert sind“) (ტრეგერი 1986: 209).

- 5 აქ საინტერესოა, თუ რას წერს კ. გამსახურდია პროზაული მხატვრული ტექსტების შექმნის საკუთარი გამოცდილებაზე:

„საერთოდ ქვეშეცნეულად ვწერ. მეტწილად სათაურიდან გამოვდივარ: ვერ გეტყვით თუ როგორ ხდება ეს, თუ როგორ გამოუდგება ერთს ან ორ სიტყვას, სათაურში გახმაურებულს, ათახი და ათი ათახი“ (გამსახურდია 1959: 180).

ამდენად, თუკი პროზაულ ტექსტს ავტორი გაუცნობიერებლად, ქვეცნობიერად („ქვეშეცნეულად“) ქმნის, მაშინ პოეტური ტექსტის გაუცნობიერებლად შექმნის ხარისხი კიდევ უფრო მაღალია, ვინაიდან პოეტური ტექსტი პირველ რიგში პოეტური ნათელხილვისა და ჭკრეტის პროდუქტია (მაგალითად გალაკტიონის, ან გეორგ თრაქლის პოეტური ტექსტები), და არა ინტელექტუალური განაზრებების.

- 6 საინტერესოა, რომ გერმანული რომანტიზმის დიდი წარმომადგენელი ნოვალისიც ტექსტის უკეთ გაგების პოზიციაზე დგას:

„კეშმარიტი მკითხველი გამგრძელებელი ავტორი (erweiterter Autor) უნდა იყოს. ის (მკითხველი – კ. ბ.) არის უმაღლესი ინსტანცია, რომელიც დაბალი ინსტანციიდან (ე. ი. ავტორისაგან – კ. ბ.) იღებს წინააღმდეგობას და ამუშავებულ ხაზს“ („Der wahre Leser muss der erweiterte Autor sein. Er ist die höhere Instanz, die die Sache von der niederen Instanz schon vorgearbeitet erhält“) (ნოვალისი 1977/1988: II, 470)

დამოწმებანი:

- გადამერი 1987-1995: Gadamer, H-G. Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik; in: H-G. Gadamer, Gesammelte Werke in 10 Bänden, Mohr, Tübingen, 1987-1995. Bd. I
- გამსახურდია 1959: გამსახურდია კ. როგორ ვწერ? (გვ. 180-189); წიგნში: ესეები ტ. II, „მეტყვობა“, თბ.: 1959.
- გრონდინი 1991: Grondin, J. Einführung in die philosophische Hermeneutik, Darmstadt, 1991.
- ზაიფერტი 1992: Seifert, H. Einführung in die Hermeneutik, Franke, Tübingen, 1992.
- ლაიბფრიდი 1980: Leibfried, E. Literarische Hermeneutik, Tübingen, 1980.
- მეტლერი 1996: Metzler Philosophie Lexikon. Begriffe und Definitionen; (Hrsg.) Peter Prechtel, Stuttgart/Weimar, 1996.
- ნოვალისი 1977-1988: Novalis Schriften. Die Werke Friedrich von Hardenbergs. Hrsg. von P. Kluckhohn und R. Samuel, in 4 Bänden und 1 Begleitband, 3. Aufl., Stuttgart, 1977-1988. Bd II.
- ტრეგერი 1986: Träger K. (Hrsg.) Wörterbuch der Literaturwissenschaft, 1. Aufl., Leipzig, 1986.
- ფურცელაძე 1998: ფურცელაძე ვ. ტექსტი როგორც ენობრივი მოღვაწეობის წერითი გაცხადება. ორ ნაწილად, „სამშობლო“, თბ.: 1998.
- შლაიერმახერი 1999: Schleiermacher Fr. Hermeneutik und Kritik, (Hrsg.) M. Frank, 7. Aufl., Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1999.
- ჰაიდგერი 1986: Heidegger M. Unterwegs zur Sprache, 8. Aufl., Neske, Pfulingen, 1986.

Konstantine Bregadze

Hermeneutics and Interpretation of Fiction Summary

In general terms, hermeneutics is the art of explaining and understanding facts endowed with certain concept (Sinngebilden), while in a narrower sense the term refers to the art of explaining and understanding (interpreting) texts (Fr. Schleiermacher). Consequently, explaining and understanding make up one dialectical unity generating the so-called hermeneutic circle, the potential for unrestricted expansion being its intrinsic property: that is, if something is perceived in the consequence of *explaining and understanding*, the *perceived* becomes the basis for the further process of *explaining and understanding*, which goes on continuously until the implicit concept (*the inner logos*) inherent with the text is ultimately perceived.

Interpretation of fiction implies the interaction of *essence* (Wesen) and *manifestation* (Erscheinung). That is, the implicit concept inherent with the text is the *essence* while its outer side, i.e. the literal sense, is the *manifestation*. Since a text is a priori a linguistic fact, a written expression of verbal activity, the *essence* of a text, i.e. the implicit concept of a text is rooted in language and is manifested as textualized language (die vertextete Sprache). This brings forth the following problem: how is the essence actualized, manifested in the language of a text – in a complete, absolute way or incompletely? Since due to its non-self-sufficient nature language is not capable of fully rendering the inner logos, beyond the uttered, expressed word (*manifestation*), i.e. beyond the immediate, literary word there always remains something *to be uttered* (das Aussagende), i.e. the inner, implicit concept of a text. At this point, the ultimate goal of hermeneutics becomes apparent: to *explain* and perceive, i.e. *understand* the implicit concept, the inner logos of a text. On its part, the process of *explaining-understanding* is based on the method of the hermeneutic circle (Hermeneutischer Zirkel): from the whole to an individual and vice versa, from an individual to the whole. In this case, the *whole* (das Ganze) is the main, implicit concept (the original concept), while *individual* (das Einzelne) refers to a string of sub-concepts of a text. Thus, interpretation of fiction is an endless process of interaction of *the whole and individual* leading to the perception of the inner logos of a text.

